

İslamın ve Hristiyanlığın Birleştirilmesi Mümkün müdür? (*)

M. Ferid Vecdi
Kommes Sercius

Çeviren: Yrd. doç. Dr. Arif Yıldırım (**)

Üstad Muhammed Ferid Vecid'in Görüşü

Ben yukarıdaki soruya "evet" diyorum. Çünkü, İslam, bütün dinlerin arasını bulmak ve onlardan anlaşmazlık sebeplerini kaldırmak için gelmiştir. İslam, dinlerin arasını bulan bir bağ olduğunu beyan etmiş ve bu işi aşağıdaki görüşler üzerine bina etmiştir.

1. Allah'ın dini, milletlerin hepsi için birdir, onun birden fazla olması düşünülemez.
2. İnsanlar, başta tek bir dini din olarak kabul eden tek bir topluluktu. Onların arasında ayrılığı icat eden, başlarındakiler olmuştur ki, bunu zulüm ve haddi aşmak maksadı ile yapmışlardı.
3. Taklit, ancak, taklit edenin, taklit ettiği kimsenin yolunun kendisinininkinden daha haklı olduğunu inceleyip, delillerle ortaya koymasından sonra caiz olur.
4. Her işin sorumluluğu sahibine aittir. Bu sorumluluğu kendisinin yerine başkası yüklenemez.
5. İnsan, aklının almadığı ve sıhhatine delil getiremediği şeye inanmakta mükellef tutulamaz.
6. İnsanlığın, dini parçalanamaz bir bütün olduğundan, bütün peygamberlere ve bütün ilahi kitapların asıllarına iman etmesi gerekir.

(*)Tercümesini sunduğumuz makale, Mısır'da yayınlanmış olan (el-Hilal) isimli Arapça mecmuada cüz V, yıl 48 ve Mart 1939 tarih, sayfa 485-488'dedir. Makalenin başına şu giriş notu ilave edilmiştir: "Geçen Şubat ayında yayınladığımız II. cüzde Mr Wilfred Blond'un, üstat Raşit Rüstem'in tercüme ettiği hatıralarının bir kısmını vermiştik. Bu cüzde İngiliz Keşişi İsaak Taylor'ın İslam ile Hristiyanlık'ın birleştirilmesi için propoganda yaptığını, bu kişinin Muhammed Abduh (1845-1905) ile buluştuğunu, Suriye'ye sürüldüğü sırada Abduh ve bir kısım Suriyeli alimlerin sözü geçen görüşe katılarak bu yolda propogandaya niyetlendiklerini, ancak Sultan 2. Abdülhamid'in bazı siyasi sebeplerle bu kişilere karşı vaziyet alması yüzünden bu işe girişemediklerini yayınlamıştık. İşte biz de (Hilal) sayfalarında din işleri ile uğraşanlara bu konudaki fikirlerini sormayı uygun görüp şimdiki sayıda adı geçen iki zatın görüşlerini vererek başladık."

(**) Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

7. Dini anlamak hususunda, dine ilâve edilen Őerhlere, din üzerine bina edilen te'villere ve din adına söz söylemeyi başkalarına değil, yalnız kendilerine âit bir hak kabul edenlerin sözlerine değil, vahyin söylediğine başvurulur.

8. Cemaatler üzerinde hâkimiyet kurmak maksadı ile dinleri istismar etme yollarını kesmek ve dinler arasındaki uzlaşma yolunu cemaatler üzerinde hâkimiyet kurmak isteyenlerin birbirine ters düşen menfaatlerinin oluşturduğu aşılması güç engellerden tahliye edebilmek için, Allah ile kulları arasına girmeği dini bir mezhep görüşü haline getiren gurupları aradan kaldırmak gerekir.

İşte, dinleri birleştirmek ve onlar arasındaki ayrılıkları ortadan kaldırmak için İslâm'ın ölçü aldığı temel çareler bunlardır. Bunlar çeşitli te'sirlerle bozulmamış fitratların zorlanmadan kabul ve teslim edebileceği ve dinler arasında uzlaşmayı isteyenlerin aşmaya yol bulamayacakları doğru ve mu'tedil temellerdir. Değilse, Allah'ın dininin bir'den çok olacağını kim teslim edebilir? İnsanların başta tek dine bağlı tek topluluk iken, sonraları çoğalan toplulukların arzun birbirinden uzak yerlerine dağılması neticesinde çeşitli sebeplerle dini görüş ayrılıklarına düştükleri ve bu ayrılıkları onların din reislerinin ihdas eylediği hususunda kim Şüphe edebilir? Hangi akıl sahibidir ki, hak olan bir hususta olabileceği gibi, batıl olan bir hususta da olması muhtemel işlerde selefleri körükörüne taklide cevaz verebilir; yahut, bu taklidin kendisini bütün mes'uliyetten kurtaracağını tahayyül edebilir? İnsanlıkta, aklın kabul edemeyeceği ve sıhhatına delil getiremeyeceği Şeye inanmakla mükellef tutulmayı mümkün görececek kimse var mıdır?

Dinlerin uzlaştırılması isteniyorsa, insanlık dininin parçalanamaz bir bütün olduğunu, bu sebeple, peygamberlerin ve ilâhi kitapların bir kısmına inanıp, öbür kısmına inanmamanın caiz olmadığını itiraf etmeksizin bu uzlaşmanın gerçekteleşmesi düşünülebilir mi? Bu uzlaşmayı gerçekleştirecek olanların, milletleri ve cemaatleri dini inanç mevzuunda bölen din öncülerinin görüşlerine başvurup, vahyin kendisine sığınmayı ihmal etmesi aklen mümkün olur mu?

Asrın insanları bu büyük düstura göre hareket ettikleri takdirde, dinlerin temelde bir olduğu açık ve berrak bir şekilde ortaya çıkacak ve dinlerin hepsinin sağlam inançları almaya çağırđı, hepsinin iyilik yapmayı, nefsi hesaba çekmeyi, hak ve adalette hareket etmeyi, iyilikte bulunmak ve fenalıklardan sakınmakta yardımlaşmayı öğütlediği görülecektir.

Dinlerde bu saydıklarımızdan başka bir takım Őeylerin de bulunduğu görülürse, bunların, reislerin görüşleri, cemaatleri kumanda edenlerin Őerhleri ve liderlerin te'villeri olduğu, beşer olmaları dolayısı ile hatadan, aşırılıktan ve kötü niyetten ma'sum bulunmadığı bilindiği sürece, bu görüşlerin yerine getirilme mecburiyetini yükleme vasfını taşımadığının unutulmaması lâzımdır.

Sonra İslâm, yeni bir din olması bakımından değil, fakat beşeriyetin en eskî dini olması bakımından insanlığın önüne, başından beri biri diğerî ardınca gelen nesillerin ona ekledikleri bütün Őaibelerden arı olarak çıkmaktadır. Bu sebeple O, dinlerin bir'den çok olmasını kabul etmez, insanlık için topluca inanılması gerekli olan tek bir dinin olduğunu taktır eder ve bu tek ve umumi dinin dışındaki bir îmana itibar etmez. O, Őöyle

diyor: "Sen, dinlerini bölüp değişik inançlara bağlı topluluklar haline gelenlerin hiçbirinde değilsin."¹

Ve bu topluca ifâdeye şu açıklamayı getirir: "Allah'a ve peygamberlerine inanmayanlar, Allah ile peygamberlerinin arasını açmak isteyenler, peygamberlerin bir kısmına inanırız, bir kısmına da inanmayız diyenler ve bu arada bir yol edinenler, bunlar tamamiyle kâfir kimselerdir ve biz kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırladık."² Şu halde İslâm, bir mü'minin imanına; ancak, bu iman bütün peygamberlere ve bütün semavi kitaplara inanmayı içine aldığı takdirde İtibar etmektedir. İslâm'ın İman anlayışı o kadar geniş kapsamlıdır ki, parçalanamaz olarak kabul ettiği bu birlik çerçevesinin dışında, semavî dinler haricinde olup, putları kendilerine ilâh edinen tayfalardan, kendileri ile peygamberler arasında en küçük bir ilgi bile bulunmayan liderlerden ve ilahi kitaplardan kaynaklanmayan saptırıcı tâlimlerden başka hiçbir beşer topluluğu ve hiçbir fikir sistemi kalmaz. İslâm'ın bu bapta görüşü şu âyetlerden iyice anlaşılmaktadır: "Allah dinden, Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi sizin için meşru kılmıştır. Sana vahyimizde ve peygamberlere tasviyemizde söylediğimiz şuydu: Dini doğruca ayakta tutunuz ve onda ayrılığa düşmeyiniz. Müşriklere, kendilerini çağırdığın şey büyük geldi. Allah dilediğini ona seçer ve ona yöneleni ona iletir. Onlar ancak, kendilerine bilgi geldikten sonra isyan ve zulüm düşüncesi ile dinde ayrılığa düştüler. Eğer Rabb'inden evvelce süre tanıyan hüküm geçmiş olmasaydı, aralarındaki ayrılık sona erdirilecekti. Kendilerinden sonra kitaba varis kılınanlar bu kitaptan, başkalarını da şüpheye düşüren bir şüphe ile şüphededirler. İşte sen bu dinin tevhidine çağır ve emrolduğun gibi dosdoğru ol, onların nefslerinin arzularına uyma ve: "Allah'ın indirdiği kitaba inandım, aranızda adaletle hükmetmek için emrolundum, Allah bizim Rabbimiz, Sizin de Rabbinizdir, bizim yaptıklarımız bizim için, sizin yaptıklarınız da sizin içindir, bizim ile sizin aranızda hiçbir hüccete gerek yoktur, Allah aramızı toplar, varış O'nadır" söyle"³, "Biz, Allah'a, bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e İshak'a, Yakup'a ve torunlara indirilene, Musa'ya ve İsa'ya verilene ve Rab'leri tarafından nebilere verilene inandık, onlardan hiçbirisinin arasını ayırmayız ve biz Allah için İslâm olucularız" deyiniz. Eğer onlar da sizin inandığınızın aynine inanırlarsa, hidayete ererler, böyle bir İmandan yüz çevirirlerse, onlar gerçek dinden ayrılmış bir durumdadırlar, onların hakkından gelmek hususunda Allah elbette sana yetecektir; O, söylenen herbir şeyi gayet iyi işiten ve kimin haklı olduğunu en iyi bilendir"⁴

Dinleri uzlaştırmada İslâm'ın görüşü işte bu âyetlerdeki gibidir. İmdi, birbirinden tamamı ile farklı temel görüş ve inançları ortaya koyup, beşeri görüşleri mukaddesleştirmekten ve taşlaşmış takditleri daha da sertleştirmekten başka bir zaruret bulunmadı-

¹ el-En'am, 159.

² en-Nisa, 150-151.

³ eş-Şûra, 13-15.

⁴ el-Bakara, 136-137.

đi halde, bağdaşamaz görüş yönlerini birbirine yakınlaştırmak için, bu görüşlerin bir kısmından karşılıklı olmak uzere vazgeçme yoluna gelince, İşlm bunu faydalı bir davranış bulmaz. Çünkü, İşlm'ın yöneldiği hedef; beşerin ruhunu nefis arzularının ve geçmişten miras kalan hayallerin esaretinden kurtararak, onu, insanlığın beklenen kemaline ulaştıracak tekml devirlerine giden yolunu engellerden kurtarmak gayesiyle kusursuz fitrat ve hür akla bağlı hayat sahasına götürmektir. Bu yetler bunu göstermektedir “Bil'akis zalimler, bir bilgiye sahip olmaksızın nefslerinin arzularına uymuşlardır, Allah'ın saptrrdığı kişileri kim doğruya iletebilir? Onlar için yardımcılarından hiçbirisi yoktur. O halde sen yüzünü hanıf olarak dine, Allah'ın, insanları, üzerinde yarattığı kanun olan fitrata doğrult, Allah'ın yaratışından gelen bu kanunda hiçbir değişiklik yapılamaz. Yaratılıştan gelen kanundan ibaret olan bu din her türlü yanlışlıktan ve eğrilikten uzak dosdoğru bir dindir, lkin insanların çoğu bilmiyorlar. Siz de Allah'a dönerek peygamberi takip edin, Allah'ın yasaklarından sakının namazı doğru olarak kılın ve dinlerini bölüp firkalar haline gelen ve herbirisi haklı olduğunu sanarak yanındaki dinlerden memnun olan mşiklerden olmayın.”⁵

Kommes Sercius'un Görüşü

Dinlerin birleştirilmesi insanlığın tatlı bir rüyasıdır. okları bu rüyayı gerçekleştirmek yolunda gayret sarfetmişler, ancak, başarısızlığa uğramışlardır. Fakat bu başarısızlığa rağmen, bu düşünce son bulmamış, aksine hep prsyp kuruması ardınca tekrar parlamaya başlamıştır. Bu durum, birgün bu rüyanın mutlaka gerçekleşeceğini gösteren hususlardandır. Ne var ki, insanlık bu yüce umut bakımından henüz ham durumda olup, onun olgunlaşacağı zamanı beklemek lâzımdır.

İşte Hristiyanlık böyle bir durumun meydana gelmesini bekleyip dururken, nasıl olur da onun hiçbir zaman gerçekleşemeyeceği söylenebilir? Nitekim, (Rüya Sifri, s.11:15) de şu ifade gelmektedir: “Bunun zerine gökte şöyle söyleyen sesler peyda olmuştur: “Dünyanın memleketleri Rabbimiz'in ve O'nun Mesih'inin olmuştur. Yakın gelecekte Rabbimiz'in ve Mesih'i bu memleketlere sonsuz zamanlar boyunca mlik olacaklardır.”

Hristiyanlık'tan sonra İşlm gelmiş ve bu mübarek umudu şiddetle gözetlemeyi sürdürmüştür ve şöyle demiştir: “. . Fitne kalmayana ve dinin hepsi Allah için olana değin...”⁶

Görülen odur ki, bu tatlı rüyanın ve bu mübarek umudun gerçekleştirilme zamanı uzun bir bekleyişi gerektireceğine göre, onun muayyen vakti gelmeden beşeriyetin bu uğurdaki gayretleri sonuçsuz kalacaktır. Zira, Muhammed'in zamanından beri İşlm'ın “Ey Ehl-i Kitap, sizinle bizim aramızda eşit olan bir kelimeye geliniz.”⁷ şeklindeki dvete rağmen, şu güne kadar bu birlik gerçekleşmemiştir. Halbuki kesintiye uğramış zamanlar boyunca birçokları İşlm'i, Hristiyanlık'ı ve Yahudilik'i birleştirmeye kalk-

⁵ er'Rm, 29-32.

⁶ el-Enfal, 39.

⁷ Al-i İmran, 64.

mışlar, fakat başarısızlıkla dönmüşler, hatta üç dinin mensupları tarafından hoş görül-meyen kişiler durumuna gelmişlerdir. Nitekim, dünya, Hristoforos Cebbare'nin teşeb-büslerini, bu konuda te'lif eylemiş olduğu çok sayıdaki eserlerini ve nasıl tam bir başa-rısızlığa uğradığını hatırlamaktadır

Bu girişimlerde başarısızlığa uğramanın ve bu girişimlerde bulunanların mezkûr dinlerin mensuplarının öfkesine mâruz kalmalarının sebebi, dinleri birleşmeye çağı-ranların bu dinlerde varit olan ve mensuplarınca dinlerinin özü ve temeli olarak kabul edilen birtakım ibareleri, birleşmeğe engel hususları ortadan kaldıracaklarını sandıkları bir tefsir ile tefsire yönelmeleri olmuştur. Bunlar, birleştirecek yerde, yaptıkları tefsir-ler ile yeni bir din ortaya koyarak, dâvada dördüncü düşman durumuna gelmişlerdir. Buna da Hristoforos'u misal vereceğiz. O, te'lif ettiği eserlerinde, Mesih'in lâhut'una inanmalarından dolayı Hristiyanlar'ın, İncil'in sıhhatına inanmamaları sebebi ile Müs-lümanlar'ın ve Mesih'in peygamber olarak geldiğini inkâr etmeleri dolayısı ile Yahudi-ler'in yanıldıklarını ispat etmek için deliller getirmeğe başlamış bu davranışı ile her üç dini de yıkmaya kalkan kişi durumuna gelmiştir. Çünkü o, böylece Hristiyanlar'ı dinle-rinin esası ve akidelerinin merkezi olan "Mesih'in Lâhut'unu inkâr eden Müslümanlar durumuna, Müslümanları da, kabul ettikleri takdirde, kendisinden başka bir kitabın bulunmasını teslim etmemeleri lâzım gelen İncil'in sıhhatını ve O'nun her sayfasında kendisini gösteren "Mesih'in Lâhut'u" inancını itiraf eden Hristiyanlar durumuna ve nihayet Yahudiler'i; Mesih'in bütün dünyaya peygamber geldiğini itiraf etmelerini iste-mesi dolayısı ile, Yahudi ayin ve ibadetlerini terkederek Hristiyanlar durumuna getir-mek ve bu suretle Onların (Yahudiler'in), İsa'dan başka bir kişi olup, nübüvvetlerinin mihverî, Tevrat'larının ruhu ve ibadetlerinde temsil olunan sembollerinin hakikatı bu-lunan Mesih akidesini ve dolayısı ile Yahudilik'i yıkmaya sevk etmek istemiştir.

Nitekim, dinleri birleştirmek iddiası ile ortaya çıkan Bahaîler'in İslâm, Hristiyanlık ve Yahudilik inaçlarını yıkarak yerlerine Bahaî dinini yerleştirdiklerini görürsün.

Eğer beşeri teşebbüsler dinleri birleştirecek güçte olsaydı, bu gücünü her bir din-deki muhtelif mezhepleri birleştirmekte daha kolay gösterecekti. Şimdi soralım: Müslü-manlar İslâm mezheplerini birleştirebilmişler midir? Aynı şekilde, Hristiyanlar birbiri ile savaşıyor çok sayıda mezheplerini birleştirebilmişler midir? Cevaplar menfi olduğuna göre, biz evvelâ her üç dindeki mezhepleri birleştirmeye çalışalım. Eğer bunu başarabi-lirsek, ondan sonra başarı sağladığımız gördüğümüz yol ile dinleri birleştirmeye çalışalım.

Fakat burada birlik yapmanın mümkün olduğu başka sahalarda vardır ki, bunların birisi Hristiyanlık'ın ve İslâm'ın küfre ve dînsizliğe karşı mücadele etme sahasıdır. Zira her iki din de bir olan Allah'ın varlığına inanmakta ve dînsizliğe karşı olmakta birlik halindedirler. İki dinin işbirliği yapabilecekleri diğer meselelerin başlıcaları: Ahlâksız-lığa karşı mücadele, faziletlere ve ahlak esaslarını kurmaya teşvik, vatanların kalkın-ması ve refaha kavuşturulması üzerinde çalışma vb. leridir. Son hususun misalini Mısır ve Filistin'de Müslümanlarla Hristiyanlar arasında vatanları yararına birlik yapma hu-susunda gördük. Dinî ayrılıklar bu iki din mensuplarının şimdiki hayatla ilgili işlerde ittihat ve ittifak yapmalarına engel değillerdir. Çünkü bu hayatı düzene koymak ve insanları hep beraber hak ve adalet gölgesinin bürüdüğü barış ve sevgide yaşayacak hale getirmek her iki dinin de hedeflerindedir.